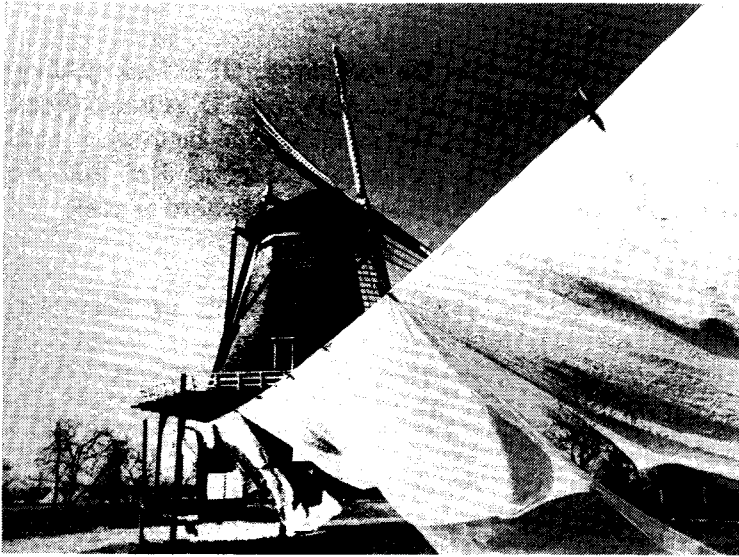

IS HET D'EEL OF DE DEEL?

Ad Otten

Na het ijzersterke pleidooi van Wim Vos in *Gemerts Heem* (Jaargang 1993, nr.2) voor het restaureren van de plaatsnaam Mortel tot het nog altijd vertrouwde De Mortel (in 1967 werd die naam veranderd) is de discussie over het gebruik van het lidwoord in plaats- en straatnamen weer in de belangstelling geraakt. Het is en blijft een moeilijk, maar zeker voor liefhebbers van taal een uiterst boeiend onderwerp. Wat is er in ons taalgebruik allemaal gebeurd? De ene verandering kwam na de andere verandering. Maar veel van die veranderingen zijn aanvechtbaar en druisen in tegen het juiste taalgebruik. We weten van oude benamingen vaak niet eens meer waar die naam nu eigenlijk op slaat. Soms valt pas na uitputtend onderzoek in eeuwenoude bronnen daarvan nog iets te achterhalen. Zo moesten we in ons tijdschrift terug naar de middeleeuwen om de betekenis te doorgronden van een naam als Boekent (= beukehout of beukenbos) en van de oude naam van de Virmundtstraat Vlooiendijk (= dijk waarop vele wegen samenvloeiden). We kwamen er achter dat de Dribbelheide helemaal geen heide was maar de naam van een "waterloop", de Dribbele(i)graaf.¹ Van heel wat oude namen is bovendien de oude betekenis tot dusver nog in nevelen gehuld. Wat kan nu 'Gemert' betekend hebben? En wat te denken bijvoorbeeld van het oude toponiem Deel. De 'deel' uit een oude boerderij lijkt niet in aanmerking te komen maar wat dan?

De artikelen van Wim Vos over de lidwoorden in "De Mortel" en "D'El-ding" brachten me op de gedachte dat Deel van oorsprong misschien wel D'eel geweest kan zijn. In Gemert kennen we zo'n voorbeeld van een samensmelting van twee woorden in de huidige straatnaam Daalhorst, dat tot in achttiende en negentiende eeuwse bronnen steevast als d'Aalhorst

De molen op d'Elding in d'Eel (foto Johan Claasen, 1975). Molens werden van oudsher gebouwd op iets hoger gelegen plaatsen. De Bijenkorf voldoet in alle opzichten aan deze oude regel. En... de eeuwenoude naam van de lokatie schijnt daar ook op te wijzen. Want Elding, vroeger geschreven als d'Eeldonk, betekent dat niet een hoogte (donk) in d'Eel (=vlakte)?

geschreven werd. Met betrekking tot een mogelijk oorspronkelijk D'eel is uit oude bronnen bovendien een sterk argument op te lepelen. Immers "Den Elding", juister d'Elding of d'Eldonk, werd eeuwen geleden in de schepenprotokollen wel geschreven als Eeldonk of Deeldonk. De betekenis van deze laatste naam schijnt dus die van "een donk" te zijn gelegen in "De Eel". Het lijkt exact de lokatie aan te geven van het huidige "Den Elding" in de (oude) buurtschap "Deel". Omdat "donk" een gelijkaardige betekenis moet worden toegekend als "horst" en omdat "eel" en "aal" als woorden gemakkelijk uitwisselbaar zijn, constateren we dat aan Daalhorst en "D'eeldonk" wel eens een gelijkaardige betekenis ten grondslag kan liggen.

Wat nog enige toelichting behoeft is de betekenis van de in Nederland veelvuldig voorkomende toponiemen "eel" en "aal", die kennelijk altijd gegeven zijn aan uitgestrekte (laag)vlakten. Een vlakte zou dan de oorspronkelijke betekenis van Deel moeten zijn? Gegeven de situatie lijkt

het in ieder geval een alleszins aannemelijke verklaring. D' Eldonk (Elding) zou dan moeten slaan op een 'hoogte' in 'de Eel' zoals D'aalhorst (Daalhorst) op een 'hoogte' in 'de Aal'. Het benoemen van de buurtschap Deel als De Deel moeten we dus maar weer gauw inslikken. Het lijkt me voornamelijk voor het Gemertse straatnamenbestand een lidwoord te veel.

NOOT:

1. A. Otten, De geschiedenis van een straatnaam: De Vloojeneengt (Gemerts Heem 1977, nr.67); idem, Niet Dribbelhei maar Dribbeleij (Gemerts Heem 1982, p.97-105; idem, Boekent: Straatnaam en gewas (Gemerts Heem 1988, p.69-77)